

POSTANOWIENIE

Dnia 29 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Lasów Państwowych Nadleśnictwa R.
przeciwko J. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w O.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 29 kwietnia 2022 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Rejonowy w P.
postanowieniem z dnia 13 maja 2021 r., sygn. akt V Gz [...],

"Czy w związku z uchyleniem art. 369 § 2 k.p.c. ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469) i w związku z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności - wskazana w art. 328 § 4 k.p.c. przesłanka odrzucenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem z powodu jego niedopuszczalności obejmuje swoim zakresem również złożenie takiego wniosku w dniu ogłoszenia wyroku, ale przed godziną jego publikacji?".

**Przekazać zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia
powiększonemu składowi Sądu Najwyższego.**

UZASADNIENIE

W sprawie z powództwa Skarbu Państwa – Lasów Państwowych Nadleśnictwa R. przeciwko J. spółce z o.o. z siedzibą w O. Sąd Rejonowy w P. postanowieniem z dnia 7 stycznia 2021 r. odrzucił wniosek pełnomocnika

pozwanego o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku tego Sądu z dnia 29 grudnia 2020 r. (pkt 1) oraz zwrócił pozwanemu ze Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w P. kwotę 70 zł tytułem części opłaty od wniosku o sporządzenie uzasadnienia (pkt 2). W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Rejonowy wskazał, że wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku został złożony przez pozwanego w placówce pocztowej operatora wyznaczonego w dniu 29 grudnia 2020 r. o godz. 10.57, podczas gdy wyrok został ogłoszony w tym samym dniu o godzinie 15.10. Wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku dotyczył zatem wyroku nieistniejącego i jako niedopuszczalny podlegał odrzuceniu.

Na postanowienie Sądu Rejonowego zażalenie złożył pozwany, zarzucając naruszenie art. 165 § 2 k.p.c. w zw. z art. 328 k.p.c. Podniósł, że wobec braku obowiązku nadania przesyłki listem poleconym, co aktualnie umożliwia śledzenie tak nadanych przesyłek w trybie elektronicznym, badanie przez sąd godziny złożenia listu poleconego i wykorzystywanie pozyskanych w ten sposób informacji na niekorzyść strony skarżącej, byłoby niedopuszczalnym różnicowaniem sytuacji stron procesu. Dotychczasowe orzecznictwo w sposób konsekwentny odnosi domniemanie wynikające z art. 165 § 2 k.p.c. do złożenia pisma w określonej dacie. Sąd może podejmować czynności zmierzające do ustalenia, kiedy pismo zostało nadane, jedynie wówczas, gdy występują wątpliwości dotyczące daty jego nadania, tj. dnia, w którym zostało ono złożone. Odrzucenie przez sąd pisma procesowego w oparciu o badanie godziny nadania przesyłki pocztowej jest działaniem nieznanym podstawy w ustawie i nieznanym orzecznictwu. W stanie prawnym uwzględniającym zmiany wprowadzone ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 – dalej: „ustawa z dnia 4 lipca 2019 r.”) odrzucanie przez sądy wniosków o uzasadnienie wyroku wskutek takiego badania nie tylko ograniczałoby stronę w możliwości działania, ale powodowałoby pozbawienie jej możliwości dalszego prowadzenia procesu. Poza tym techniczna możliwość tzw. śledzenia przesyłki rejestrowanej możliwa jest dopiero od dekady, a art. 165 § 2 k.p.c. obowiązuje od 1 stycznia 1965 r.

Rozpoznając zażalenie Sąd Rejonowy w P. powziął poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz w postanowieniu z dnia 13 maja 2021 r.

Wskazał, że problematyka skuteczności wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku, który jeszcze nie został ogłoszony, była już wielokrotnie przedmiotem analizy Sądu Najwyższego. Dotychczasowe orzecznictwo można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej należy zaliczyć te orzeczenia, które dotyczyły problematyki złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku przed dniem jego ogłoszenia, z wyprzedzeniem minimum jednodniowym lub całkowicie abstrakcyjnie, w oderwaniu od daty publikacji orzeczenia. Takich sytuacji dotyczyły m.in.: orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 1935 r., III C 339/33 (wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku zgłoszono w odpowiedzi na pozew), postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2000 r., I PKN 406/00 (wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku zgłoszono na dzień przed rozprawą, po przeprowadzeniu której zapadł wyrok), postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2012 r., II UZ 24/12 (strona twierdziła, że zawarła wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku w piśmie procesowym złożonym 6 dni przed jego ogłoszeniem), uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1989 r., III CZP 67/89 (wniosek wpłynął do Sądu już po wydaniu wyroku, ale został oddany w polskim urzędzie pocztowym przed terminem jego ogłoszenia). Druga grupa orzeczeń obejmowała sytuacje, w których wniosek został złożony w dniu ogłoszenia wyroku, ale przed ogłoszeniem jego sentencji. Tej problematyki dotyczyły postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CZ 170/11, z dnia 13 czerwca 2013 r., V CZ 21/13, z dnia 14 kwietnia 2008 r., II PZ 3/08 i uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2017 r., III CZP 18/17. We wszystkich przytoczonych orzeczeniach jednolicie przyjmowano, że czasowym punktem granicznym, od którego wniosek o sporządzenie uzasadnienia może wywołać skutek procesowy, jest ogłoszenie sentencji wyroku i do tego punktu odnosi się przewidziany przez ustawodawcę termin tygodniowy. Nieodniesie więc zamierzonego przez stronę skutku ani wniosek spóźniony, ani wniosek przedwczesny. Takie stanowisko zajmował także Sąd Najwyższy w okresie przedwojennym (por. orzeczenie Sądu Najwyższego - Izby Cywilnej z dnia 1 lutego 1935 r., C III 339/33). W uchwale z dnia 30 czerwca 1989 r., III CZP 67/89 (OSP 1990, nr 9, poz. 326) Sąd Najwyższy, analizując art. 328 § 1 k.p.c. oraz art. 331 k.p.c., wskazał, że w obu powołanych przepisach sformułowania „od dnia

ogłoszenia sentencji wyroku” nie sposób rozumieć inaczej, jak jako wyraźne określenie daty rozpoczęcia biegów ustanowionych w nich terminów ustawowych, oznaczonych w tygodniach. Sformułowanie takie nie może prowadzić do wniosku, że chodzi tylko o to, iż żądanie sporządzenia uzasadnienia wyroku można zgłosić nie później niż w terminie tygodniowym od jego ogłoszenia. Taka wykładnia pozostaje w wyraźnej sprzeczności z treścią przepisu i dlatego nie można uznać jej za prawidłową. Stanowisko to zostało również podtrzymane w ostatnim orzeczeniu dotyczącym tej kwestii, tj. w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2018 r., V CZ 48/18, w którym stwierdzono, że w orzecznictwie i nauce prawa od dawna jest ugruntowany pogląd, że wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku złożony przed jego ogłoszeniem jest przedwczesny i nie wywołuje żadnych skutków procesowych, jako niedopuszczalny podlega więc odrzuceniu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2017 r., III CZP 18/17, OSNC 2018, nr 2, poz. 18 i przytoczone w jej uzasadnieniu liczne orzeczenia Sądu Najwyższego). Wniosek strony o sporządzenie i doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem, nadany w polskim urzędzie pocztowym przed jego ogłoszeniem, także nie jest skuteczny (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1989 r., III CZP 67/89). Takie stanowisko prezentowane również było w doktrynie, por. m.in. J. Gudowski, [w:] „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze”.

Sąd Rejonowy wskazał też na odmienny, mniejszościowy pogląd wyrażony w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2012 r., I CZ 153/12 (OSP 2016, nr 3, poz. 26) i w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2015 r., II UZ 80/14, w których przyjęto, że wniosek o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem złożony w dniu ogłoszenia sentencji orzeczenia jest skuteczny także wtedy, gdy chwila jego złożenia poprzedzała moment ogłoszenia sentencji orzeczenia. Zgodnie bowiem z art. 165 § 1 k.p.c., terminy procesowe oblicza się według przepisów prawa cywilnego. Przepis ten odsyła do przepisów art. 111-116 k.c., które nie pozostawiają wątpliwości, że tygodniowy termin do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia biegnie od dnia, a nie chwili (godziny i minuty) ogłoszenia sentencji orzeczenia (art. 328 § 1 k.p.c.), skoro ponadto sąd pierwszej instancji odrzuca tylko spóźnione apelacje lub z innych przyczyn niedopuszczalne

(art. 370 k.p.c.). Również w doktrynie (por. M. Manowska w „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-477(16)”) wskazano, że z aksjologicznego punktu widzenia prawidłowa jest koncepcja, przyjęta przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 25 października 2012 r., I CZ 153/12, co pozwoliłoby na takie samo traktowanie strony, która składa wniosek o sporządzenie uzasadnienia w biurze podawczym (gdzie możliwe jest ustalenie czasu jego złożenia co do minuty), jak strony, która nadaje wniosek pocztą. Ponadto pozwoliłoby to na uniknięcie sytuacji, w których strona doznawałaby negatywnych konsekwencji procesowych z powodu opóźnienia w publikacji wyroku, niekoniecznie nawet z przyczyn zawinionych przez sąd. Z drugiej jednak strony rzeczywiście, jeśli w czasie (co do minuty) złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku wyrok ten jeszcze nie istnieje w sensie prawnym, to brak jest substratu uzasadnienia, a stronie przysługuje prawo do żądania przywrócenia terminu do wniesienia apelacji, o ile do uchybienia mu doszło z powodu przedwczesnego złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia bez winy strony.

W ocenie Sądu Rejonowego, pomimo ugruntowania się linii orzeczniczej wymagającej istnienia wyroku w chwili składania wniosku o jego uzasadnienie, zagadnienie to wymaga ponownej analizy z uwagi na konieczność uwzględnienia wykładni art. 6 ust. 1 konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej dnia 4 listopada 1950 r. w Rzymie (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm., dalej: Konwencja) i w związku ze zmianą stanu prawnego w zakresie zasad wnoszenia apelacji. W wyroku z dnia 13 grudnia 2018 r. wydanym w sprawie Witkowski przeciwko Polsce (skarga nr 21497/14), Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: ETPCz) rozpatrując skargę oskarżonego, którego wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku złożony na godzinę przed jego ogłoszeniem - odrzucono, stwierdził, że sąd polski stosując zbyt restrykcyjną wykładnię przepisów krajowych, naruszył prawo oskarżonego do sądu. Wskazał, że wykładnia przepisów określających warunki dopuszczalności środków odwoławczych spoczywa przede wszystkim na organach krajowych, przy czym wykładnia ta nie może prowadzić do pozbawienia strony możliwości skorzystania z dostępnego środka odwoławczego. Trybunał jest zobowiązany do zbadania zgodności z Konwencją skutków wykładni lub zastosowania przepisów prawa

w szczególności, jeśli okazuje się, że skarżący mógł spotkać się z odmową ochrony prawnej. Przepisy dotyczące wymogów formalnych związanych z wnoszeniem środków odwoławczych mają na celu zapewnienie należytego sprawowania wymiaru sprawiedliwości, a w szczególności poszanowanie zasady pewności prawa. Zainteresowane osoby powinny móc oczekiwać egzekwowania przepisów. Pomimo jednak tego, że prawo do wniesienia środka odwoławczego niewątpliwie podlega wymogom prawnym, sądy powinny, stosując przepisy prawa procesowego, unikać zarówno nadmiernego formalizmu, który mógłby podważyć zasadę rzetelności postępowania, jak i nadmiernej elastyczności, która prowadziłaby do uchylenia przewidzianych przez prawo wymogów proceduralnych. Dokonana przez sądy krajowe wykładnia właściwych przepisów prawa procesowego miała istotne konsekwencje dla skarżącego, bowiem pozbawiono go możliwości wniesienia apelacji. Biorąc pod uwagę, że wniosek został złożony na godzinę przed ogłoszeniem wyroku, Trybunał stwierdził, że doszło do naruszenia prawa skarżącego, bowiem zastosowana przez sąd krajowy wykładnia przepisów dotyczących przepisanej terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku, przestała służyć pewności prawa i należytemu sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości oraz stanowiła swoistą przeszkodę, która pozbawiła skarżącego możliwości rozpoznania jego sprawy przez sąd odwoławczy.

Zgodnie z art. 19 Konwencji, ETPCz zapewnia przestrzeganie zobowiązań wynikających dla Stron z Konwencji. Wyroki ETPCz wydane w rezultacie skargi indywidualnej przewidzianej w art. 34 Konwencji mają jednak charakter deklaratoryjny i są skuteczne tylko między skarżącym a państwem, które dopuściło się naruszenia. Sąd Rejonowy przytoczył w tym zakresie pogląd wyrażony w doktrynie, że kontrola dokonywana w rozpatrywanej przez ETPCz sprawie nie odnosi się do oceny wewnętrznego porządku prawnego państwa, które dopuściło się naruszenia, lecz do faktu naruszenia praw człowieka wobec konkretnej osoby. Z dokonanej w ten sposób kontroli może wynikać, że wewnętrzny porządek prawny zawiera normy, których stosowanie doprowadziło do naruszenia praw w sprawie rozpoznawanej przez ETPC, co może w przyszłości skutkować dokonaniem podobnych naruszeń w odniesieniu do innych podmiotów. Jednak skutki orzeczenia stwierdzającego naruszenie praw człowieka w samym orzeczeniu ETPCz odnoszą

się do relacji między wnioskodawcą a państwem, którego władze dopuściły się naruszenia, i wyczerpują się bezpośrednio w ukształtowaniu w samym orzeczeniu ETPCz powinności między wnioskodawcą a państwem, którego władze dopuściły się naruszenia. Sprawą pozostającą poza ramami orzeczenia, choć pożądaną, jest natomiast podjęcie przez państwo, którego orzeczenie dotyczy, w wewnętrznym porządku prawnym bądź w działaniu jego organów, zmian zapobiegających w przyszłości takim naruszeniom.

Sąd Rejonowy wskazał, że wyrok w sprawie Witkowski przeciwko Polsce zapadł na tle wykładni art. 422 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego. Jednakże przewidziane w art. 6 ust. 1 Konwencji prawo do rzetelnego procesu dotyczy zarówno spraw karnych, jak i cywilnych. Argumenty, które doprowadziły Trybunał do konkluzji o naruszeniu Konwencji, muszą zostać uwzględnione przez sądy krajowe orzekające w podobnych stanach faktycznych, nawet jeśli powstają one na tle sporów o innym charakterze niż ten badany przez Trybunał. Ich trafność musi jednak zostać oceniona przy uwzględnieniu specyfiki danego trybu postępowania i przyjętych krajowych regulacji. Przepisy procedury karnej podlegające wykładni miały bowiem inną konstrukcję niż regulacje przewidziane w kodeksie postępowania cywilnego odnoszące się do tej samej kwestii. Art. 422 § 3 k.p.k., w brzmieniu obowiązującym w chwili odrzucania wniosku M. Witkowskiego o sporządzenie uzasadnienia wyroku, stanowił, że prezes sądu odmawia przyjęcia wniosku złożonego przez osobę nieuprawnioną lub po terminie. Analizując ten przepis Trybunał doszedł do przekonania, że wymieniono w nim *expressis verbis* tylko dwie sytuacje, w których sąd może odmówić przyjęcia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku, tj. gdy wniosek został złożony przez osobę nieuprawnioną oraz gdy wniosek został złożony po upływie siedmiodniowego terminu od daty ogłoszenia wyroku. Kodeks postępowania karnego nie przewidywał możliwości odmowy przyjęcia przez sąd wniosku złożonego przed ogłoszeniem wyroku. Tymczasem w Kodeksie postępowania cywilnego przesłanki odrzucenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku zostały ukształtowane szerzej. Zgodnie bowiem z art. 328 § 4 k.p.c., sąd odrzuca wniosek niedopuszczalny, spóźniony, nieopłacony lub dotknięty brakami, których nie usunięto mimo wezwania. Jedną z sytuacji, którą doktryna

i orzecznictwo uważa za stan niedopuszczalności wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia jest brak jego substratu.

Pomimo szerszego ukształtowania przesłanek odrzucenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku w Kodeksie postępowania cywilnego Trybunał zaakcentował, że restrykcyjna wykładnia przepisów prawa procesowego pozbawiła skarżącego możliwości wniesienia apelacji. W tym kontekście Sąd Rejonowy zauważył, że ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. uchylono art. 369 § 2 k.p.c. W nowym stanie prawnym wprowadzono zasadę, że złożenie wniosku o uzasadnienie wyroku jest konieczną przesłanką wniesienia środka zaskarżenia. Konwencja, jak również jej Protokoły, nie zobowiązują Państw-Stron do przyznania jednostkom prawa do wnoszenia środków odwoławczych w sprawach cywilnych. Obowiązek taki wynika jedynie z art. 2 Protokołu nr 7 do Konwencji w odniesieniu do spraw karnych. Jednak ETPCz niezmiennie wskazuje, że pomimo, iż Konwencja nie zobowiązuje państw do tworzenia sądów apelacyjnych lub kasacyjnych, ale jeśli takie sądy istnieją, należy przestrzegać gwarancji określonych w art. 6, na przykład w zakresie, w jakim gwarantuje stronom sporu skuteczne prawo dostępu do sądów w celu ustalenia ich „praw i obowiązków o charakterze cywilnym” (*por. wyroki w sprawach Shamoyan v. Armenia, 7 lipca 2015 r., Levages Prestations Services v. France, 23 października 1996, Airey v. Ireland, 9 października 1979*). W polskim porządku prawnym prawo do złożenia środka odwoławczego jest gwarantowane w art. 78 Konstytucji, a w sprawach cywilnych warunki jego realizacji uszczegółowiono w Dziale V Kodeksu postępowania cywilnego oraz w art. 328 § 1 k.p.c. regulującym warunki uzyskania pisemnego uzasadnienia wyroku, które od dnia 7 listopada 2019 r. stało się pierwszym warunkiem niezbędnym do wywiedzenia apelacji. Państwo będące stroną Konwencji, co wielokrotnie podkreślał ETPCz, ma prawo do wprowadzenia swoistych regulacji postępowania odwoławczego. Poddanie bowiem postępowania odwoławczego pewnym ramom (np. czasowym) jest niezbędne chociażby z punktu widzenia zasady pewności prawa.

W kontekście orzeczenia wydanego w sprawie Witkowski przeciwko Polsce oraz uchylenia art. 369 § 2 k.p.c., mając na względzie prawo do rzetelnego procesu także na etapie postępowania odwoławczego, zdaniem Sądu Rejonowego należy

ponownie rozważyć, czy dotychczasowa linia orzecznicza powinna zachować swoją aktualność. Wykładnia art. 328 § 4 k.p.c. powinna prowadzić do rezultatu, że wskazana w art. 328 § 4 k.p.c. przesłanka odrzucenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem z powodu jego niedopuszczalności nie obejmuje swoim zakresem również złożenia takiego wniosku w dniu ogłoszenia wyroku, ale przed godziną jego publikacji. Dotychczasowe odmienne stanowisko opierało się bowiem na założeniu, że w chwili złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia musi istnieć jego substrat. Wydaje się jednak, że ETPCz uznał, że z punktu widzenia prawa do sprawiedliwego procesu istnienie orzeczenia w obrocie prawnym ma znaczenie drugorzędne, a pierwszeństwo należy przyznać zasadzie efektywnej realizacji prawa do sądu. W warunkach polskiej procedury cywilnej należy zwrócić uwagę, że obecność na ogłoszeniu wyroku nie jest obowiązkowa i żaden przepis nie uzależnia dopuszczalności złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku od posiadania interesu prawnego w jego zaskarżeniu. Uzasadnienia wyroku można zatem żądać zawsze, niezależnie od tego czy wyrok jest korzystny dla strony, czy nie. Strona nie musi więc wysłuchać wyroku, czy choćby mieć teoretyczną możliwość zapoznania się z jego treścią, aby wyrazić wolę poznania motywów rozstrzygnięcia. Dotychczasowa wykładnia prowadzi także do odrzucania wniosków w sytuacjach, w których strona nadała wniosek o sporządzenie uzasadnienia według swojego przekonania po godzinie jego ogłoszenia, a ogłoszenie wyroku przedłużyło się albo gdy nadano wniosek w trakcie trwania zwykle kilkunastominutowego posiedzenia, na którym ogłoszono wyrok. Ramy czasowe wnoszenia środków odwoławczych mają służyć zapewnieniu sprawności postępowania i pewności prawa. Złożenie wniosku z niewielkim czasowym wyprzedzeniem, tj. w granicach daty kalendarzowej ogłoszenia wyroku, a nie „na zapas” stanowi raczej wyraz dbałości o swoje interesy procesowe i zapobiegliwości, a nie świadczy o nadużyciu instytucji procesowej. Skuteczność złożenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem wpływa w aktualnym stanie prawnym na możliwość kontynuacji procesu w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu było od lat niejednolicie rozstrzygane w orzecnictwie Sądu Najwyższego.

Przeważało jednak stanowisko przyjęte następnie w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2017 r., III CZP 18/17, że wniosek o sporządzenie i doręczenia uzasadnienia wyroku złożony w dniu jego ogłoszenia, lecz przed jego dokonaniem, jest nieskuteczny. Sąd Najwyższy przyjął - z powołaniem się na jednolite stanowisko wyrażane w literaturze i orzecznictwie od czasów przedwojennych - że wniosek strony o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia złożony przed ogłoszeniem jego sentencji, nawet w tym samym dniu, w którym dokonano ogłoszenia, jest przedwczesny i nie wywołuje skutków procesowych. Podkreślono, że wniosek, o którym mowa w art. 328 § 1 k.p.c., dotyczy sporządzenia i doręczenia uzasadnienia wyroku, a wyrok istnieje dopiero od chwili ogłoszenia lub podpisania jego sentencji. Wyrok zatem istnieje - jest biernie skuteczny, tzn. może być przedmiotem innych czynności procesowych - dopiero od chwili ogłoszenia jego sentencji, a nie od dnia, w którym ją ogłoszono. Stanowisko, że zgłoszenie wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku jest skuteczne tylko w razie uczynienia tego po ogłoszeniu sentencji lub - w niektórych wskazanych wypadkach - jej podpisaniu, dotyczy także oddania pisma procesowego zawierającego taki wniosek w polskiej placówce pocztowej operatora wyznaczonego (art. 165 § 2 k.p.c.). Także wtedy o skuteczności wniosku decyduje chwila jego oddania w placówce pocztowej odnoszona do chwili ogłoszenia wyroku (tak też w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 21 października 1957 r., 2 CR 915/57, "Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1958, nr 3, s. 338, oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1989 r., III CZP 67/89). Podkreślił, że zgodnie z ustawą z dnia 23 listopada 2012 r. - Prawo pocztowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 1113 ze zm.) oraz rozporządzeniem Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 29 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków wykonywania usług powszechnych przez operatora wyznaczonego (Dz.U. z 2013 r., poz. 545), operator wyznaczony prowadzi informatyczny system śledzenia przesyłek, umożliwiający dokładne obserwowanie przesyłki rejestrowanej od chwili jej nadania do chwili doręczenia. W sytuacjach wyjątkowych, w których odroczone ogłoszenie wyroku nastąpiło w innym czasie niż oznajmiony stronom, co spowodowało przedwczesne, ale niezawinione przez stronę lub jej pełnomocnika wniesienie nieskutecznego wniosku o sporządzenia i doręczenie uzasadnienia tego wyroku, nie jest wyłączone

- jeżeli termin określony w art. 328 § 1 k.p.c. upłynął - dochodzenie jego przywrócenia na zasadach przewidzianych w art. 168 i nast. k.p.c. W takich sytuacjach uprawnienie strony nie doznaje zatem żadnego uszczerbku. Sąd Najwyższy zaznaczył także, iż nieskuteczność wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku złożonego przed ogłoszeniem (podpisaniem) jego sentencji wynika z jego niedopuszczalności; nieistnienie wyroku w chwili zgłaszania wniosku o jego uzasadnienie oznacza brak substratu (przedmiotu) wniosku, podlega on zatem odrzuceniu jako niedopuszczalny, podobnie jak środek zaskarżenia skierowany przeciwko *sententiae non existit*.

Okoliczność wydania w stosunkowo nieodległym czasie uchwały Sądu Najwyższego, której celem było ujednolicenie wykładni i stosowania art. 328 § 1 k.p.c. określającego termin na złożenie wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku, powinna przemawiać za odmową podjęcia kolejnej uchwały w przedmiocie przedstawionego zagadnienia prawnego. Jednakże powołana wyżej uchwała Sądu została podjęta przed zmianą stanu prawnego dokonaną ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. Zgodnie z art. 328 § 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 7 listopada 2019 r. - nadanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. - pisemne uzasadnienie wyroku sporządza się na wniosek strony o doręczenie wyroku z uzasadnieniem zgłoszony w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia wyroku. Wcześniej art. 328 § 1 k.p.c. stanowił, że uzasadnienie wyroku sporządza się pisemnie na wniosek strony o doręczenie wyroku z uzasadnieniem zgłoszony w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji, a w przypadku, o którym mowa w art. 327 § 2 – od dnia doręczenia sentencji. Wniosek spóźniony sąd odrzuca na posiedzeniu niejawnym. Sąd sporządza uzasadnienie wyroku również wówczas, gdy wyrok został zaskarżony w ustawowym terminie oraz gdy wniesiono skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, chyba że uzasadnienie zostało wygłoszone. Po tej zmianie przepisów, o ile sposób liczenia terminu do zgłoszenia wniosku strony o doręczenie wyroku z uzasadnieniem – w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia wyroku, nie uległ zmianie w stosunku do stanu prawnego wcześniej obowiązującego, o tyle przesłanką do sporządzenia uzasadnienia wyroku nie jest już wniesienie apelacji, jak to było poprzednio. Od dnia 7 listopada 2019 r. apelację można wnieść tylko

wtedy, gdy stronie skarżącej doręczono wcześniej wyrok z uzasadnieniem (art. 369 § 1 i 1¹ k.p.c.). Uchylony został bowiem art. 369 § 2 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli strona nie zgłosiła wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji, termin do wniesienia apelacji biegł od dnia, w którym upłynął termin do zgłoszenia takiego wniosku. W stanie prawnym ukształtowanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. obowiązuje więc zasada, że warunkiem dopuszczalności wniesienia apelacji (bądź zażalenia) jest uprzednie wystąpienie przez skarżącego ze skutecznym wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia, z wyjątkiem sytuacji dotyczącej zażalenia, w której przy wydawaniu postanowienia sąd odstępuje od jego uzasadnienia (art. 357 § 6 w związku z art. 394 § 2 zd. drugie k.p.c. por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2020 r. II CZ 53/20, nie publ.). Apelacja lub zażalenie wniesione bez dochowania tego warunku podlegają odrzuceniu jako niedopuszczalne z innych przyczyn. Wspomniana zasada oparta jest na założeniu, że bez skutecznego wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia strona lub uczestnik postępowania nie uzyskują prawa do wniesienia któregoś z tych środków odwoławczych. Sama przez się zasada, o której mowa, wyklucza jedynie wniesienie środka zaskarżenia (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2021 r., III CZP 55/20, OSNC 2022, nr 3, poz. 23). Po wyżej opisanych zmianach stanu prawnego znacznie więc wzrosło znaczenie dokonania skutecznej czynności złożenia przez stronę wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, której niedokonanie w terminie eliminuje możliwość skutecznego wniesienia apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji. Konsekwencje uznania za niedopuszczalny wniosku strony o doręczenie uzasadnienia wyroku złożonego przed jego ogłoszeniem mogą więc być źródłem wątpliwości, czy zachowało nadal aktualność stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone m.in. w uchwale z dnia 24 maja 2017 r., III CZP 18/17. Tym bardziej w sytuacji, w której ETPCz wydał ostateczny wyrok z dnia 13 grudnia 2018 r. w sprawie Witkowski przeciwko Polsce (skarga nr 21497/14), co aktualizuje potrzebę rozważenia, czy stanowisko to nie jest nadmiernie formalne w stopniu prowadzącym do nieuzasadnionego ograniczenia prawa dostępu do sądu gwarantowanego w art. 6 ust. 1 Konwencji.

Ostateczny wyrok ETPCz wydany przeciwko Rzeczypospolitej - stronie Konwencji ma bezpośredni skutek jedynie pomiędzy stroną, która wniosła skargę do tego Trybunału przeciwko Polsce jako Państwu-stronie Konwencji, a Państwem. W przewidzianych prawem sytuacjach (por. art. 540 § 3 k.p.k. oraz art. 272 § 2a i 3 p.p.s.a.) taki wyrok może być podstawą wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania sądowego. Mimo że przedmiotem oceny w wyrokach ETPCz nie są przepisy prawa wewnętrznego Państwa-strony Konwencji, lecz to, czy w konkretnych ocenianych przez ten Trybunał okolicznościach doszło do naruszenia praw gwarantowanych Konwencją, nie można zawęzić znaczenia orzeczeń ETPCz tylko do jednostkowej sprawy będącej przedmiotem konkretnego orzeczenia tego Trybunału. Niejednokrotnie bowiem przyczyna naruszenia praw gwarantowanych Konwencją wynika z treści przepisów, których zastosowanie skutkuje naruszeniem praw gwarantowanych w Konwencji. W takich przypadkach dalsze stosowanie tych przepisów będzie prowadziło do dalszych naruszeń praw wynikających z Konwencji.

W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2010 r., III CZP 16/10 (OSNC 2011, nr 4, poz. 38) odniesiono się szerzej do skutków wynikających z ostatecznego wyroku ETPCz wydanego na skutek skargi wniesionej przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej. Wskazano, że w uzasadnieniu postanowienia z dnia 17 kwietnia 2007 r., I PZ 5/07 (OSNP 2008, nr 13-14, poz. 196) Sąd Najwyższy wychodząc z założenia, że z art. 46 Konwencji wynika obowiązek przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału, przyjął, iż wyrokom Trybunału przysługuje moc wiążąca, którą można rozpatrywać dwojako. Pierwszy aspekt wyraża się w tym, że państwo nie może negować tego, iż do naruszenia Konwencji rzeczywiście doszło. Po drugie, państwo jest prawnie zobowiązane do przedsięwzięcia określonych kroków w celu zadośćuczynienia wyrokowi Trybunału uwzględniającemu skargę. Podkreślono, że regulacja zawarta w art. 46 Konwencji opatrzona została tytułem „Moc obowiązująca oraz wykonanie wyroków”, natomiast z samego tego artykułu wynika, iż strony Konwencji są zobowiązane do przestrzegania ostatecznego wyroku we wszystkich sprawach, w których występowały jako strony (ust. 1), ostateczny zaś wyrok Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad jego wykonaniem (ust. 2).

W uchwale tej, odnotowując, że sprawą otwartą jest, czy moc wiążąca dotyczy wyłącznie państwa jako podmiotu prawa międzynarodowego, czy też, podobnie jak postanowienia Konwencji, przenika do polskiego krajowego porządku prawnego i dotyczy także jego poszczególnych organów, w tym organów władzy sądowej, opowiedziano się za poglądem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 listopada 2008 r., V CSK 271/08, który uznał, że chodzi tu nie tylko o uwzględnienie wyroków Trybunału przy wykładni postanowień Konwencji i tłumaczenie przepisów prawa krajowego w zgodzie z tą wykładnią, lecz także o podjęcie konkretnych działań zmierzających do zadośćuczynienia wyrokowi Trybunału.

W sytuacji, w której źródłem naruszenia praw gwarantowanych w Konwencji – potwierdzonym w ostatecznym wyroku ETPCz wydanym przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej – są przepisy wewnętrznego porządku prawnego, przez ustawodawcę powinny być podjęte odpowiednie działania legislacyjne w celu zmiany stanu prawnego w taki sposób, aby ich stosowanie nie było źródłem dalszych naruszeń praw gwarantowanych w Konwencji. Ostateczny wyrok ETPCz nie eliminuje jednak wadliwych – w wyżej opisanym znaczeniu – przepisów z wewnętrznego porządku prawnego Państwa – strony Konwencji. Podjęcie wyżej opisanych działań, mających zapobiegać dalszemu naruszaniu praw wynikających z Konwencji, nie jest jednak konieczne wówczas, gdy źródłem naruszenia tych praw jest nie tyle wadliwie sformułowany przepis wewnętrznego porządku prawnego, lecz wadliwa praktyka jego stosowania przez odpowiednie organy państwa wynikająca z określonego sposobu jego wykładni. Wówczas wystarczy odpowiednia, prokonwencyjna jego interpretacja zapobiegająca dalszym naruszeniom przepisom Konwencji. Ostateczny wyrok ETPCz ma bowiem znaczenie dla przyjmowania określonego sposobu interpretacji przepisu obowiązującego w porządku wewnętrznym Rzeczypospolitej. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2010 r., III CZP 16/10 wskazano, że pozycja prawna Konwencji w polskim porządku prawnym odpowiada umowom ratyfikowanym za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie (art. 241 Konstytucji), stąd też Konwencja ta jest częścią wewnętrznego porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej oraz - niezależnie od pełnienia roli wskazówki interpretacyjnej przy

podejmowaniu rozstrzygnięć na podstawie prawa wewnętrznego - może stanowić bezpośrednią podstawę decyzji organów krajowych, w tym sądów. Znacząca jest także zasada określona w art. 91 ust. 2 Konstytucji, że - jeżeli postanowień Konwencji nie da pogodzić z ustawą - ma ona pierwszeństwo przed przepisami ustawy. Stosownie do art. 1 Konwencji, umawiające się państwa zobowiązane są zapewnić każdemu człowiekowi, podlegającemu ich jurysdykcji, prawa i wolności określone w rozdziale I. W konsekwencji, odmiennie niż w wypadku klasycznych umów międzynarodowych, Konwencja nie rodzi wyłącznie zobowiązań międzypaństwowych, lecz ustanawia też negatywne i pozytywne obowiązki umawiających się państw wobec podlegających ich jurysdykcji podmiotów. Inaczej mówiąc, sądy są zobligowane do dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnie przepisami tej Konwencji (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2010 r., III CZP 16/10, OSNC 2011, nr 4, poz. 38). Zatem jeżeli bez zmiany treści przepisu możliwa jest taka jego wykładnia, która prowadzi do zgodności jego stosowania z normami wynikającymi z Konwencji, powinna być to okoliczność mająca wpływ na sposób wykładni tego przepisu.

Z tej perspektywy należy dostrzec, że istnieje możliwość odmiennej interpretacji art. 328 § 1 i 4 k.p.c. od przyjętej w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2017 r., III CZP 18/17, a mianowicie w sposób przyjęty w orzeczeniach Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1937 r., C.I. 877/36, RPEiS 1937, nr 3, s. 620, z dnia 25 października 2012 r., I CZ 153/12 (OSP 2016, nr 3, poz. 26) oraz z dnia 10 marca 2015 r., II UZ 80/14 (nie publ.), w których uznano, że skuteczny jest wniosek o doręczenie uzasadnienia orzeczenia złożony w dniu ogłoszenia wyroku chociażby nastąpiło to przed ogłoszeniem wyroku. Przyjęty w tych orzeczeniach sposób wykładni przepisów dotyczących złożenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem - eksponujący wnioski wynikające z wykładni językowej treści przepisów oraz z wykładni systemowej (przez uwzględnienie konsekwencji wynikających z przepisów kodeksu cywilnego dotyczących terminów) - z jednej strony łagodzi formalizm wynikający ze stanowiska zajętego w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2017 r., III CZP 18/17, z drugiej strony nie eliminuje go całkowicie, gdyż ogranicza skuteczność wniosku tylko do takiego, który został złożony w dniu ogłoszenia sentencji orzeczenia.

Powołany wyrok ETPCz był już uwzględniany w orzecznictwie Sądu Najwyższego na gruncie innej od cywilnej procedury sądowej, a mianowicie art. 422 k.p.k. Zgodnie z art. 422 § 1 k.p.k., w terminie zawitym 7 dni od daty ogłoszenia wyroku, strona, a w wypadku warunkowo umarzającego postępowanie, wydane na posiedzeniu niejawnym, także pokrzywdzony, mogą złożyć wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku. Sporządzenie uzasadnienia z urzędu nie zwalnia strony oraz pokrzywdzonego od złożenia wniosku o doręczenie uzasadnienia. Wniosek składa się na piśmie. Według art. 422 § 3 k.p.k., prezes sądu odmawia przyjęcia wniosku złożonego przez osobę nieuprawnioną, po terminie lub jeżeli zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 120 § 2. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 1 sierpnia 2019 r., I KZ 5/19 (nie publ.) przyjęto, że złożenie przez oskarżonego przed ogłoszeniem wyroku wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie jemu uzasadnienia nie zawsze powoduje odmowę jego przyjęcia. Będzie to bowiem uzależnione od okoliczności każdego indywidualnego przypadku, które powinny stać się przedmiotem oceny poprzedzającej wydanie w tym przedmiocie decyzji. Należy bowiem mieć na względzie, że Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z dnia 13 grudnia 2018 r., 2197/14 (Witkowski przeciwko Polsce) uznał, że Polska naruszyła prawo skarżącego do rzetelnego procesu w sprawie karnej ze względu na nieuwzględnienie wniosku o doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem złożonego na godzinę przed wydaniem wyroku. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy podkreślił, że nie oznacza to jednak, iż ta zaprezentowana wykładnia art. 422 k.p.k. jest w każdej sytuacji poprawna i będzie zawsze miała zastosowanie w przypadku złożenia przez uprawnionego wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku przed dniem (czasem) ogłoszenia tego wyroku. Będzie to bowiem uzależnione od okoliczności każdego indywidualnego przypadku, które powinny stać się przedmiotem oceny poprzedzającej wydanie w tym przedmiocie decyzji. Te okoliczności będą związane tak z osobą samego uprawnionego, jego ówczesną sytuacją faktyczną, jak i z ustaleniami co do wymiaru czasu dzielącego złożenie przedmiotowego wniosku od ogłoszenia wyroku, którego on dotyczy, czynionymi w kontekście przedstawionej w związku z tym przez uprawnionego argumentacji, dotyczącej przyczyny nieprzestrzegania rygorów art. 422 k.p.k.

Wyrok ETPCz wydany w sprawie Witkowski przeciwko Polsce był też uwzględniany w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego na gruncie ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2019 r., poz. 2325 ze zm. – dalej: „p.p.s.a.”). Artykuł 141 § 1 p.p.s.a. ustanawia zasadę, zgodnie z którą uzasadnienie wyroku sporządza się z urzędu w terminie czternastu dni od dnia ogłoszenia wyroku albo podpisania sentencji wyroku wydanego na posiedzeniu niejawnym. W § 2 tego artykułu przewidziano wyjątek od tej zasady w sprawach, w których oddalono skargę. W takich przypadkach uzasadnienie wyroku sporządza się na wniosek strony zgłoszony w terminie siedmiu dni od dnia ogłoszenia wyroku albo doręczenia odpisu sentencji wyroku. Ponadto art. 141 § 3 p.p.s.a. stanowi, że odmowa sporządzenia uzasadnienia wyroku następuje postanowieniem wydanym na posiedzeniu niejawnym. W orzeczeniach Naczelnego Sądu Administracyjnego dotyczących wykładni art. 141 § 2 p.p.s.a. w stosunku do złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku przed jego ogłoszeniem wielokrotnie odwoływano się do stanowiska Sądu Najwyższego wyrażanego co do tego zagadnienia zarówno na gruncie przepisów procedury cywilnej, jak i karnej. Postanowienie NSA z dnia 20 marca 2019 r., II GZ 35/19 (nie publ.) zostało wydane na kanwie stanu faktycznego, w którym wniosek skarżącej, który dotyczył sporządzenia uzasadnienia wyroku, został złożony w biurze podawczym sądu w tym samym dniu, w którym ogłoszono wyrok, ale w chwili poprzedzającej jego ogłoszenie. Odrzucenie tego wniosku przez Wojewódzki Sąd Administracyjny, jako złożonego przedwcześnie, zostało uznane przez NSA za niezasadne. Stanowisko to korespondowało z poglądem Sądu Najwyższego, który w postanowieniu z dnia 10 marca 2015 r., sygn. akt II UZ 80/14, odnosząc się do poszanowania konstytucyjnego prawa strony do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), wskazał, że ta konstytucyjna zasada sprzeciwia się restrykcyjnemu pozostawianiu bez biegu, zwrotowi lub odrzucaniu „przedwczesnych” pism procesowych lub środków odwoławczych z nieistotnych lub trudno weryfikowalnych i budzących kontrowersje faktyczno-prawne przyczyn, które mogłyby prowadzić do konstytucyjnie nieproporcjonalnego pozbawienia strony prawa poddania sądowej kontroli odwoławczej kontestowanego orzeczenia sądowego (tak też NSA w postanowieniu z dnia 7 października 2016 r., sygn. akt I

GZ 528/16). Znajduje ponadto potwierdzenie w poglądzie wyrażonym w wyroku ETPCz z dnia 13 grudnia 2018 r. wydanym w sprawie Witkowski przeciwko Polsce (skarga nr 21497/14), w którym wskazano, że w zaistniałych okolicznościach dokonana przez sąd krajowy wykładnia przepisów dotyczących terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia przestała służyć pewności prawa i należytemu sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości oraz stanowiła swoistą przeszkodę, która pozbawiła skarżącego możliwości rozpoznania jego sprawy przez sąd odwoławczy.

Natomiast w postanowieniu z dnia 27 maja 2021 r., II GZ 163/21 (nie publ.) NSA wskazał, że w orzecnictwie ukształtował się pogląd, że konstytucyjna zasada prawa strony do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) sprzeciwia się restrykcyjnemu pozostawianiu bez biegu, zwrotowi lub odrzucaniu „przedwczesnych” pism procesowych lub środków odwoławczych z nieistotnych lub trudno weryfikowalnych i budzących kontrowersje faktyczno-prawne przyczyn, które mogłyby prowadzić do konstytucyjnie nieproporcjonalnego pozbawienia strony prawa poddania sądowej kontroli odwoławczej kontestowanego orzeczenia sądowego. Znajduje on ponadto potwierdzenie w poglądzie wyrażonym w wyroku ETPCz z dnia 13 grudnia 2018 r. wydanym w sprawie Witkowski przeciwko Polsce, w którym wskazano, że w zaistniałych okolicznościach – będących przedmiotem badania tego Trybunału - dokonana przez sąd krajowy wykładnia przepisów dotyczących terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia przestała służyć pewności prawa i należytemu sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości oraz stanowiła swoistą przeszkodę, która pozbawiła skarżącego możliwości rozpoznania jego sprawy przez sąd odwoławczy. NSA wskazał dalej, że art. 141 § 2 p.p.s.a. ma charakter regulacji bezpośrednio określającej sposób realizacji jednego z najistotniejszych aspektów konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), co wyklucza możliwość takiej interpretacji, która prowadziłaby do zawężenia tego prawa. Wskazał dalej, że przepisy procesowe, zwłaszcza dotyczące terminów, chronią prawa podmiotowe obywateli, zapewniają realizację konstytucyjnego prawa do sądu oraz gwarantują ścisłe przestrzeganie zasady równości stron. Formalizm, a także w niektórych przejawach rygoryzm prawa procesowego, jest więc w granicach wyznaczonych jego celami i funkcją

zjawiskiem koniecznym i pożytecznym. NSA wskazał, że należy rozróżnić formalizm prawa procesowego od formalizmu jego stosowania. W określonych bowiem sytuacjach bywają uzasadnione i celowe, a w niektórych przypadkach nawet niezbędne, pewne koncesje na rzecz rozsądku i poczucia sprawiedliwości. Przytoczył dalej stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w uchwale z dnia 22 maja 2019 r., I KZP 3/19, że zawsze należy miarkować, aby pomimo postępowania zgodnego z prawem procesowym nie doszło do zaistnienia takiego splotu wydarzeń faktycznych, który sprawi, że ścisłe i formalistyczne zastosowanie przepisów procedury spowoduje, iż tego konkretnego postępowania nie będzie można określić jako rzetelnego. Powołany powyżej wyrok ETPCz w znaczący sposób wyznaczył kierunek interpretacji norm proceduralnych w praktyce orzeczniczej. Jakkolwiek wyrok ETPCz bezpośrednio odnosi się wyłącznie do sytuacji złożenia, przed ogłoszeniem wyroku, wniosku o sporządzenie jego uzasadnienia, to jednak zawiera istotne wskazówki interpretacyjne o uniwersalnym charakterze, które odnieść należy nie tylko do oceny innych czynności procesowych dokonywanych w postępowaniu karnym, ale także do wszelkich przepisów proceduralnych prawa krajowego, z których wykładnią i stosowaniem mogą wiązać się wątpliwości dotyczące dopuszczalności lub skuteczności czynności procesowych, w zależności od czasu i okoliczności, w jakich zostały zrealizowane. Z uwagi na to, jak doniosłe znaczenie przyznaje ETPCz prawu do sądu i prawu do rzetelnego procesu, przyjąć należy odejście od nadmiernego formalizmu w wykładni i stosowaniu prawa procesowego, w szczególności wówczas, gdy taki formalizm nie zostanie przewidziany w sposób wyraźny w normach prawa krajowego. Jednocześnie odejście od nadmiernego formalizmu winno być w należyty sposób miarkowane, aby elastyczność w stosowaniu prawa procesowego nie przerodziła się w dowolność i tym samym nie godziła w pewność prawa i równość wobec prawa. NSA wskazał, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego akcentuje się, że termin na wniesienie środka zaskarżenia w postępowaniu cywilnym jest termin *ad quem*, po którego upływie strona traci prawo do wniesienia środka zaskarżenia. Przepisy te nie ograniczają natomiast strony w taki sposób, aby po wydaniu i ogłoszeniu orzeczenia, a przed rozpoczęciem biegu terminu do jego zaskarżenia, strona nie mogła wnieść środka zaskarżenia. Punkt ciężkości ujemnych skutków uchybienia

terminom procesowym, także terminom do wniesienia środków odwoławczych, spoczywa na końcowym, a nie początkowym momencie terminu. Przepisy nie łączą ujemnych skutków z wyprzedzeniem początkowego momentu terminu (dokonaniem czynności zanim termin rozpoczął swój bieg). Za dopuszczalnością odwołania pomimo wniesienia go przed terminem przemawia również wykładnia prokonstytucyjna, uwzględniająca prawo do merytorycznego rozpoznania sprawy dotyczącej konstytucyjnego prawa dostępu do służby publicznej na jednakowych zasadach (art. 45 w zw. z art. 60 Konstytucji). W konsekwencji NSA uznał za nadmiernie formalistyczne stanowisko Sądu pierwszej instancji, co doprowadziło do utraty przez skarżącego prawa do wniesienia skargi kasacyjnej w sytuacji, w której pełnomocnik strony złożył wniosek o sporządzenia uzasadnienia wyroku wydanego na posiedzeniu niejawnym już po jego wydaniu, a który wpłynął do sądu w dniu doręczenia pełnomocnikowi skarżącego odpisu wyroku. Odmawiając sporządzenia uzasadnienia wyroku, Sąd pierwszej instancji stworzył swoistą barierą uniemożliwiającą stronie skorzystanie z jej prawa do odwołania od wyroku sądu pierwszej instancji. Prawo dostępu skarżącego do sądu, a co za tym idzie jego prawo do rzetelnego procesu, stało się iluzoryczne.

Należy także odnotować, że po wydaniu wyroku przez ETPCz z dnia 13 grudnia 2018 r. również w piśmiennictwie prawniczym wskazano, że stanowisko wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2017 r., III CZP 18/17 utraciło aktualność (por. O. M. Piaskowska, Komentarz do art. 328 [w:] M. Kuchnio, A. Majchrowska, K. Panfil, J. Parafianowicz, A. Partyk, T. Partyk, A. Rutkowska, D. Rutkowski, A. Turczyn, O. M. Piaskowska, Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021).

Argumentów na rzecz stanowiska co do sposobu rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego w sposób, za którym opowiedział się Sąd przedstawiający zagadnienie prawne, można też poszukiwać w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2021 r., III CZP 55/20 (OSNC 2022, nr 3, poz. 23), według której nie podlega odrzuceniu zażalenie wniesione przez uczestnika postępowania przed doręczeniem mu odpisu postanowienia z uzasadnieniem, o którego sporządzenie ten uczestnik wnosił. W uzasadnieniu uchwały - dotyczącej dopuszczalności zaskarżenia orzeczenia po jego wydaniu, ale przed rozpoczęciem

biegu terminu do wystąpienia z tym zaskarżeniem - nawiązano do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2003 r., III CZP 90/03 (OSNC 2005, nr 1, poz. 21), w której podkreślono, że terminy do wniesienia środków zaskarżenia są ustanawiane w celu określenia momentu końcowego, przed którego nastąpieniem czynność zaskarzająca musi zostać podjęta, aby była skuteczna, a wniesiony środek zaskarżenia był dopuszczalny. Chodzi o wyznaczenie momentu końcowego dla realizacji uprawnienia do zaskarżenia orzeczenia, gdyż w przeciwnym razie uprawnienie to mogłoby być realizowane w nieokreślonym czasie, co w skrajnym przypadku prowadziłoby do tego, że orzeczenie w ogóle nie uprawomocniłoby się. Określenie momentu początkowego biegu terminu do wniesienia środka zaskarżenia jest konieczne ze względów technicznych, w inny bowiem sposób nie dałoby się określić końcowego momentu biegu terminu, i - co za tym idzie - terminu do wniesienia środka zaskarżenia. Wśród przyczyn odrzucenia środka zaskarżenia ustawodawca wyodrębnia przyczynę w postaci złożenia środka po upływie przepisanej terminu. Poza przekroczeniem terminu wskazywane są w sposób ogólny „inne przyczyny niedopuszczalności” oraz nieusunięcie braków złożonego środka w wyznaczonym terminie. Nie jest jednak możliwe, przyjęcie, że jednym z przypadków „niedopuszczalności z innych przyczyn” jest wniesienie środka zaskarżenia przed rozpoczęciem biegu terminu do jego wniesienia. Ustawodawca w każdym wypadku wyróżnił przyczynę odrzucenia środka odwoławczego dotyczącą terminu do jego wniesienia, jednak uczynił to wyraźnie jedynie w odniesieniu do sytuacji, w której środek taki został złożony po upływie przepisanej terminu. Nie uregulował natomiast sytuacji, dotyczącej terminu do wniesienia środka, w której środek taki został wniesiony przed rozpoczęciem biegu terminu do jego złożenia. Taki zabieg legislacyjny powoduje, że złożenie środka zaskarżenia przed rozpoczęciem biegu terminu do jego złożenia nie zostało uznane za przyczynę uzasadniającą odrzucenie takiego środka. Odmienne stanowisko byłoby wątpliwe także z tego względu, że jego przyjęcie prowadziłoby do dokonywania oceny dochowania terminu do złożenia środka zaskarżenia w płaszczyźnie różnych grup przyczyn odrzucenia. Raz ocena taka następowałaby w ramach szczególnej podstawy odrzucenia środka zaskarżenia w postaci uchybienia końcowemu momentowi terminu, drugi raz zaś w zbiorczej grupie

„innych przyczyn niedopuszczalności”. Sytuację taką należy ocenić jako nieprawidłową, gdyż wszystkie kwestie związane z terminem do wniesienia środka zaskarżenia powinny być poddawane ocenie w jednej grupie przyczyn odrzucenia środka zaskarżenia.

Przytoczona argumentacja jest istotna dla oceny przedstawionego zagadnienia prawnego, gdyż porównanie treści art. 328 § 4 k.p.c. - zgodnie z którym sąd odrzuca wniosek (o doręczenie wyroku z uzasadnieniem) niedopuszczalny, spóźniony, nieopłacony lub dotknięty brakami, których nie usunięto mimo wezwania - z treścią art. 373 § 1 k.p.c. - zgodnie z którym sąd drugiej instancji odrzuca apelację spóźnioną, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jak również apelację, której braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie - prowadzi do wniosku, że ich konstrukcja co do przyczyn uzasadniających odrzucenie odpowiednio wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem albo apelacji jest podobna. Poza tym uchwała ta odnosi się generalnie do oceny skutków „przedwczesnego” dokonania czynności procesowej polegającej na wniesieniu środka zaskarżenia. Nie jest bezpośrednio taką czynnością złożenie samego wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, ale jest to czynność funkcjonalnie związana z wniesieniem środka zaskarżenia, której termin końcowy jest limitowany i wskazany przez ustawodawcę. Można zatem argumentować, że rozważaną sytuację należy oceniać podobnie jak wniesienie „przedwczesnego” środka zaskarżenia, a więc nie z perspektywy możliwości dokonania skutecznej czynności ze względu na istnienie albo nieistnienie jej substratu (sentencji wyroku), lecz z perspektywy dochowania przez stronę właściwego terminu do jej dokonania, skoro w art. 328 § 1 k.p.c. ustawodawca posłużył się jedynie terminem końcowym, w którym czynność ta może być dokonana. Wskazanie dnia ogłoszenia wyroku ma więc jedynie charakter „techniczny” w tym sensie, że służy wskazaniu momentu, od którego należy rozpocząć liczenie biegu tak skonstruowanego terminu. W takim ujęciu czynności tej nie można jedynie skutecznie dokonać po upływie terminu określonego przez ustawodawcę, ale nie ma przeszkód, aby dokonać jej wcześniej (przed ogłoszeniem sentencji wyroku). Wskazane w uzasadnieniu postanowienia Sądu

Rejonowego odmienne od zasadniczego nurtu orzeczenia Sądu Najwyższego opierają się właśnie na takim założeniu.

Nie mogą jednak uiść uwagi argumenty, które mogą przemawiać przeciwko zmianie dotychczasowego stanowiska Sądu Najwyższego w odniesieniu do rozważanego zagadnienia prawnego a wyrażonego w uchwale z dnia 24 maja 2017 r., III CZP 18/17. Zmiany normatywne dokonane na podstawie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. nie zmieniły w sposób istotny treści art. 328 § 1 k.p.c. w stosunku poprzedniego stanu prawnego. Wprawdzie obecnie skuteczne złożenie wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem jest warunkiem umożliwiającym zaskarżenie wyroku, to okoliczność, że przed tą zmianą stanu prawnego dokonana ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. czynność ta nie miała tak doniosłego charakteru, nie była wskazana w uzasadnieniu tej uchwały jako przyczyna zajętego stanowiska. Także przed zmianą tych przepisów zaniechanie przez stronę albo złożenie nieskutecznego wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem skutkowało utratą możliwości zaskarżenia prawomocnego wyroku sądu drugiej instancji do Sądu Najwyższego nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia w postaci skargi kasacyjnej. Nie był to jednak argument przemawiający za odmiennym traktowaniem wniosku o doręczenie wyroku sądu drugiej instancji z uzasadnieniem złożonego przed ogłoszeniem sentencji wyroku.

Na rzecz dotychczasowego stanowiska mogą też przemawiać zmiany dokonane ustawą z dnia 4 lipca 2019 r., skoro na mocy tej ustawy do art. 328 k.p.c. dodano § 3, zgodnie z którym we wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem należy wskazać, czy pisemne uzasadnienie ma dotyczyć całości wyroku czy jego części, w szczególności poszczególnych objętych w nim rozstrzygnięć. Treść tego przepisu – którego niewątpliwą intencją była racjonalizacja wysiłku sądu przez ograniczenie mozolnego i bezowocnego wysiłku sądu ustosunkowywania się w pisemnym uzasadnieniu do rozstrzygnięć niekwestionowanych przez strony - wskazuje, że ustawodawca zakładał model, w którym strona (jej pełnomocnik) zaznajomi się przynajmniej z treścią ogłoszonej sentencji wyroku, gdyż w przeciwnym przypadku nie byłoby możliwe wskazanie we wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem poszczególnych rozstrzygnięć w nim zawartych.

Należy też zauważyć, że na skutek zmiany dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. dodano do art. 328 k.p.c. także § 4, zgodnie z którym sąd odrzuca wniosek niedopuszczalny, spóźniony, nieopłacony lub dotknięty brakami, których nie usunięto mimo wezwania. Treść tego przepisu, jak można argumentować, określa wyczerpująco sytuacje, w których dochodzi do wydania jednego z przewidzianych w nim rozstrzygnięć w odniesieniu do wniosku strony o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, w tym podstawę do uznania za niedopuszczalny wniosku o doręczenie uzasadnienia wyroku wniesionego przed jego ogłoszeniem z powodu braku jego substratu, tak jak to przyjęto w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Przeciwko odstąpieniu od dotychczasowego stanowiska Sądu Najwyższego nie musi przemawiać konieczność respektowania prokonwencyjnej wykładni przepisów prawa krajowego ze względu na ostateczny wyrok ETPCz z dnia 13 grudnia 2018 r. wydany w sprawie Witkowski przeciwko Polsce, bowiem stwierdzone w tym wyroku naruszenie prawa do sądu gwarantowanego w art. 6 Konwencji było nie tyle konsekwencją wadliwych regulacji obowiązujących w przepisach prawa krajowego, co ich zastosowaniem w konkretnych okolicznościach danej sprawy. Stwierdzona w tym wyroku niejednolitość orzecznictwa dotycząca oceny sytuacji, która miała miejsce w sprawie ocenianej przez Trybunał, nie występuje na gruncie procedury cywilnej albowiem w celu wyeliminowania istniejących wcześniej w tym zakresie rozbieżności w orzecznictwie została podjęta uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2017 r. III CZP 18/17. Nie można także przyjąć, aby w przepisach dotyczących zgłoszenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem nie określono wyraźnie skutku dokonania tej czynności przed terminem, skoro wskazano w nich jednoznacznie, że nie jest skuteczny wniosek niedopuszczalny, a za taki według orzecznictwa traktuje się wniosek złożony w odniesieniu do nieistniejącego w sensie procesowym orzeczenia. Poza tym procedura karna – z uwagi na charakter rozpoznawanych spraw i skutki wydawanych orzeczeń sądowych polegających na ograniczeniu bądź pozbawieniu wolności, zasądzeniu kar majątkowych itp. – zawiera bardziej rozbudowane instrumenty ochrony praw stron w stosunku do procedury cywilnej.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym zagadnienie prawne krytycznie odnosi się do kierunku wykładni analizowanych przepisów, który znalazł wyraz

w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia z dnia 1 sierpnia 2019 r., I KZ 5/19 oraz w postanowieniach NSA z dnia 20 marca 2019 r., II GZ 35/19 i z dnia 27 maja 2021 r., II GZ 163/21, w których powołując się na wyrok ETPCz uznano za skutecznie złożone wnioski o doręczenie uzasadnień orzeczeń wniesione przed ich ogłoszeniem z uwagi na konkretne okoliczności ustalane w tych sprawach. Taki kierunek wykładni prowadzi bowiem do niebezpieczeństwa polegającego na niepewności sytuacji prawnej podmiotów biorących udział w postępowaniach sądowych znajdujących się w podobnej sytuacji. W zależności od oceny sądu czynność polegająca na złożeniu wniosku o doręczenie uzasadnienia orzeczenia jeszcze nieogłoszonego będzie uznana za skuteczną albo przeciwnie pozbawioną tej skuteczności. Z dużym prawdopodobieństwem będzie to prowadziło do rozbieżnych ocen prawnych, a w konsekwencji do nierównego traktowania stron postępowań sądowych. Rozwiązanie prawne omawianej materii powinno być jednolite i stosowane do wszystkich stron postępowań sądowych.

Nie można także pomijać zmian rzeczywistości, w których funkcjonują regulacje prawne. Rozwój technologiczny, w szczególności dotyczący technicznych środków porozumiewania się na odległość w postaci powszechności posługiwania się telefonami stacjonarnymi i komórkowymi oraz za pośrednictwem Internetu bardzo ułatwił, w stosunku do stanu istniejącego w minionych latach, możliwość uzyskania wiarygodnej informacji o fakcie ogłoszenia orzeczenia oraz jego treści. Jest to argument pozaprawny (nie wynikający z treści przepisów), ale który powinien być brany pod uwagę w procesie wykładni przepisów prawa, których interpretacja nie powinna prowadzić do wyników, które nakładałyby na strony trudno wykonalne obowiązki uniemożliwiające lub ograniczające z powodu nadmiernego formalizmu prawo do sądu gwarantowane w Konstytucji oraz Konwencji.

W sytuacjach wyjątkowych, w których bez winy strony doszło do złożenia przez nią przedwczesnego wniosku o doręczenie uzasadnienia orzeczenia z uzasadnieniem istnieje możliwość uzyskania przywrócenia terminu do dokonania ponownie i skutecznie spóźnionej czynności procesowej.

Z wyżej przedstawionej argumentacji wynika, że istnieją poważne argumenty przemawiające za wyborem obu kierunków wykładni przepisów odnoszących się do oceny skuteczności wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem zgłoszonego przez ogłoszeniem wyroku, ale w dniu, gdy ta czynność sądu miała miejsce. Z uwagi na konieczność dokonania oceny analizowanego zagadnienia prawnego także z uwzględnieniem skutków, jakie wywołał dla wewnętrznego porządku prawnego wyrok ETPCz z dnia 13 grudnia 2018 r. wydany w sprawie Witkowski przeciwko Polsce oraz jego dużą doniosłość dla praktyki orzeczniczej sądów, Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił to zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi powiększonemu tego Sądu.